

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΥΔΩΝΗΣ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 24444/07)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

2 Απριλίου 2009

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Κυδώνης κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρο,*

Χρήστο Ροζάκη,

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιο Νικολάου, *δικαστές,*

και τον Søren Nielsen, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 12 Μαρτίου 2009,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 24444/07) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από έναν υπήκοο του Κράτους αυτού, τον κύριο Κωνσταντίνο Κυδώνη («ο προσφεύγων»), ο οποίος προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 25 Μαΐου 2007 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπείται από τον κύριο Γ. Λιβανό, δικηγόρο του συλλόγου Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριος Κ. Γεωργιάδη, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Σ. Αλεξανδρίδου, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Ο προσφεύγων παραπονείται, υπό το πρίσμα του άρθρου 10 της Σύμβασης, για παραβίαση της ελευθερίας έκφρασής του.

4. Στις 8 Φεβρουαρίου 2008, η πρόεδρος του πρώτου τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση. Όπως επιτρέπει το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφάσισε επιπλέον να αποφανθεί το τμήμα συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Ο προσφεύγων έχει γεννηθεί το 1948 και κατοικεί στο νησί της Χίου.

6. Ο προσφεύγων είναι δημοσιογράφος το επάγγελμα και εκδότης της εβδομαδιαίας εφημερίδας Χιώτικη Διαφάνεια.

7. Στις 25 Ιουνίου 2003, η εφημερίδα δημοσίευσε ένα ανυπόγραφο άρθρο, με τον τίτλο «Αγωγή εναντίον του πολιτευτή της Νέας Δημοκρατίας, Γ.Ε., από την εκκλησιαστική επιτροπή της Αγίας Μαρκέλλας». Το εν λόγω άρθρο είχε ειδικότερα ως εξής:

«Δεν φτάνουν τα ποινικά, τώρα σύρεται και στα πολιτικά Δικαστήρια ο πολιτευτής της Ν.Δ. στη Χίο, Γ.Ε.. Αφού παρέσυρε μαζί του όλους τους φορείς, αλλά

και ιδιώτες σ' ένα δικαστικό αγώνα και δεν κατάφερε τίποτα, όσοι κατέθεσαν υπέρ του βρίσκονται τώρα στο εδώλιο κατηγορούμενοι για ψευδή κατάθεση. Σύμφωνα με πληροφορίες μας, στις 12 Φεβρουαρίου 2004, οι Α.Σ., Σ.Ν., Ζ.Σ. και Σ.Ν., κάτοικοι Βολισσού και πρώην εκλεγέντες στις δημοτικές εκλογές, εμφανίστηκαν ενώπιον του Πλημμελειοδικείου Χίου, κατηγορούμενοι για ψευδομαρτυρία και ψευδορκία καά τη δίκη του Γ.Ε. Στις 10 Ιουλίου 2003, οι προϊστάμενοι του κτηματολογίου, της πολεοδομίας και των τεχνικών υπηρεσιών της Χίου, εμφανίστηκαν ενώπιον του Πλημμελειοδικείου Χίου, κατηγορούμενοι για ψευδομαρτυρία και παράβαση καθήκοντος στην υπόθεση της βίλλας της οικογένειας του Γ.Ε. στην θέση Κατσαράδικα. Στις 20 Ιανουαρίου 2004, ο Γ.Ε. εμφανίστηκε ενώπιον του Πλημμελειοδικείου Χίου, κατηγορούμενος για καταπάτηση του αιγιαλού μπροστά από τη βίλλα του και ανέγερση ιδιωτικού περιπτέρου επί της παραλίας (...). Επιπλέον, κατόπιν διάταξης του εισαγγελέα του Εφετείου Αιγαίου, η εισαγγελία Χίου διενεργεί εκ νέου προανάκριση σε βάρος του πολιτικού για α) παραβίαση και βλάβη του φυσικού περιβάλλοντος και β) καταπάτηση δημοσίας περιουσίας (παραλία κλπ.). Εμείς, ως εφημερίδα, *Χιώτικη Διαφάνεια*, και ως ραδιοφωνικός σταθμός, 2^ο πρόγραμμα Χίου, δεχθήκαμε επίθεση για συκοφαντική δυσφήμιση από τον Γ.Ε. για όλες τις ΑΛΗΘΕΙΣ πληροφορίες που δημοσιεύσαμε. Εντούτοις, τα γεγονότα μας δικαίωσαν, γιατί τόσο η εκκλησιαστική επιτροπή της Αγίας Μαρκέλας όσο και οι προϊστάμενοι των διοικητικών υπηρεσιών που ενεπλάκησαν στην υπόθεση της βίλλας του Γ.Ε. θα πρέπει να δώσουν εξηγήσεις ενώπιον των δικαστηρίων. Αναρωτιόμαστε ωστόσο: Γιατί, ενώ η παράνομη οικοδομική άδεια αριθ. 81/1998 έπρεπε να του έχει αφαιρεθεί από το 2000 και να έχει κοπεί η ηλεκτροδότηση, δεν έγινε εντέλει τίποτα και γιατί συνεχίζει αντιθέτως να κτίζει, περιφράττει και βλάπτει αυθαίρετα το περιβάλλον χωρίς να εμποδίζεται; Αλήθεια αυτοί είναι οι πολιτικοί θα μας σώσουν; Αυτοί θα προστατεύσουν το περιβάλλον, αυτοί θα μας σώσουν από τους καταπατητές; Τα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας να δώσουν απαντήσεις! Εκτός αν η Νέα Δημοκρατία δε θέλει να ανέλθει στην εξουσία! Και από την άλλη, τα τοπικά μέσα ενημέρωσης ανέφεραν εδώ και καιρό αυτό το θέμα. Τώρα, έχουν σωπάσει, στρέφοντας αλλού το βλέμμα τους (...).»

8. Το άρθρο αναπαρήγαγε επίσης μία επιστολή που είχε δημοσιευθεί παλαιότερα με τίτλο «Φούντωσε ο Μεσαιώνας», στην οποία ο Ν.Π., γείτονας του Γ.Ε., κατήγγειλε τις πρακτικές αυτού και του είδους του. Το άρθρο διευκρίνιζε ότι σε

βάρος του Ν.Π. είχαν ασκηθεί μηνύσεις από τα εν λόγω άτομα και ότι είχε αθωωθεί «πανηγυρικά».

9. Στις 18 Ιουλίου 2003, ο Γ.Ε. κατέθεσε μήνυση σε βάρος του προσφεύγοντος για συκοφαντική δυσφήμιση και δήλωσε παράσταση πολιτικής αγωγής.

10. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2004, το Πλημμελειοδικείο Χίου κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για δυσφήμιση και τον καταδίκασε σε ποινή κάθειρξης δέκα μηνών, μετατρέψιμη σε πρόστιμο και διέταξε να έχει η έφεσή του ανασταλτικό χαρακτήρα (απόφαση αριθ. 1178/2004).

11. Σε μία ημερομηνία που δε διευκρινίζεται. Ο προσφεύγων άσκησε έφεση.

12. Η συζήτηση ενώπιον του Εφετείου Αιγαίου έλαβε χώρα στις 17 και 18 Νοεμβρίου 2005. Ο δικηγόρος του προσφεύγοντος υποστήριξε ότι οι φερόμενοι ως δυσφημιστικοί ισχυρισμοί του τελευταίου είχαν κριθεί αμετάκλητα ως αληθείς με την απόφαση αριθ. 476/2005 του έκτου τμήματος του Αρείου Πάγου: έχοντας κληθεί να αποφανθεί επί της ποινικής ευθύνης του Ν.Π. (ο οποίος είχε καταγγείλει τον Γ.Ε. ότι είχε καταπατήσει δημόσια περιουσία και είχε κτίσει επί του οικοπέδου του κατά παράβαση της πολεοδομικής νομοθεσίας – βλέπε πιο πάνω παράγραφο 8), το ανώτατο δικαστήριο είχε παύσει την ποινική δίωξη που είχε ασκηθεί σε βάρος του, κρίνοντας ότι ο Ν.Π. «ήταν αθώος (...) αφού είχε αποδειχθεί ότι τα φερόμενα ως συκοφαντικά γεγονότα δεν ήταν ψευδή, αλλά αντιθέτως αληθινά». Ο δικηγόρος του προσφεύγοντος υπογράμμισε επιπλέον ότι το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών, με το βούλευμα αριθ. 1936/2001, είχε παύσει την ποινική δίωξη που είχε ασκηθεί κατά του Ν.Π. για συκοφαντική δυσφήμιση, κρίνοντας ότι τα γεγονότα που ανέφερε στην επιστολή του «Φουντώνει ο Μεσαίωνας» δεν απείχαν πολύ από την πραγματικότητα. Ο δικηγόρος του προσφεύγοντος αναφέρθηκε επιπλέον σε δύο άλλες υποθέσεις στις οποίες ο Ν.Π. είχε αθωωθεί και όπου είχε καταγγείλει τα ίδια γεγονότα με αυτά τα οποία αποτελούσαν αντικείμενο του άρθρου για το οποίο είχε ασκηθεί ποινική δίωξη κατά του προσφεύγοντος. Υπογράμμισε επιπλέον ότι ο πελάτης του, ως δημοσιογράφος, είχε ενεργήσει από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, μέσα στα πλαίσια των νόμιμων καθηκόντων του και ότι, ως εκ τούτου, το άρθρο 367 § 1 του Ποινικού Κώδικα έπρεπε να εφαρμοσθεί στην παρούσα υπόθεση (βλέπε πιο κάτω παράγραφο 17).

13. Στο τέλος της διαδικασίας, το Εφετείο Αιγαίου κήρυξε τον προσφεύγοντα ένοχο για δυσφήμιση και τον καταδίκασε σε ποινή κάθειρξης πέντε μηνών, μετατρέψιμη σε πρόστιμο (απόφαση αριθ. 144/2005). Το εφετείο έκρινε ως εξής:

«Το επίδικο άρθρο περιέχει τα ακόλουθα γεγονότα, τα οποία είναι από τη φύση τους ικανά να βλάψουν την τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντος: ο Γ.Ε. παρουσιάστηκε ότι καταπατεί δημόσιες εκτάσεις με την ανοχή των αρχών (...), χρησιμοποιεί ψευδομάρτυρες κατά τις πολιτικές διαδικασίες που εκκρεμούν ενώπιον των δικαστηρίων (...). Τα πιο πάνω γεγονότα που διέδωσε ο προσφεύγων ήταν ψευδή, διότι από κανένα στοιχείο δεν αποδείχθηκε ότι ο Γ.Ε. είχε ενεργήσει κατ'αυτόν τον τρόπο (...). Εντούτοις, δεν αποδείχθηκε ότι ο προσφεύγων γνώριζε ότι οι εν λόγω δηλώσεις στερούνταν αλήθειας. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να κηρυχθεί ένοχος απλής δυσφήμισης, για την οποία έχει ήδη καταδικασθεί από το Πλημμελειοδικείο. Τέλος, ο ισχυρισμός [του προσφεύγοντος] ότι το άρθρο δημοσιεύθηκε από δικαιολογημένο ενδιαφέρον και ότι, για το λόγο αυτό, πρέπει αυτός να αθωωθεί, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, διότι ο προσφεύγων δεν αναφέρει τα πραγματικά γεγονότα που αιτιολογούν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του να δυσφημίσει τον εγκαλούντα (...).»

14. Στις 7 Φεβρουαρίου 2006, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης. Αμφισβητούσε την ερμηνεία και την εφαρμογή του εθνικού δικαίου στην περίπτωση του από το εφετείο, καθώς και την αιτιολογία της προσβληθείσας απόφασης. Υποστήριζε, μεταξύ άλλων, ότι οι ισχυρισμοί του κατά του Γ.Ε. ήταν βάσιμοι, όπως αποδείχθηκε με την αθώωση του Ν.Π., σε βάρος του οποίου ο Γ.Ε. είχε ασκήσει ποινική δίωξη για τους ίδιους ισχυρισμούς και ότι είχε δικαιολογημένο ενδιαφέρον όχι να δυσφημίσει τον Γ.Ε., αλλά να ενημερώσει το κοινό για τις παράνομες πρακτικές του τελευταίου. Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ως προς τούτο ότι το εφετείο δεν είχε λάβει υπόψη τις αποφάσεις αθώωσης του Ν.Π., οι οποίες είχαν προσκομισθεί ενώπιόν του σε στήριξη των λεγόμενων του. Ο προσφεύγων υπογράμμισε επιπλέον ότι ήταν καθήκον του ως εκδότης και δημοσιογράφος «να ενημερώνει καθημερινά την κοινή γνώμη για ό,τι συμβαίνει γύρω μας και, ειδικότερα, για ό,τι συμβαίνει με τα άτομα που ασχολούνται με τα κοινά και τα οποία θέλουν να ασκήσουν δημόσιο αξίωμα, όπως ο [Γ.Ε.], ο οποίος επιθυμεί να γίνει βουλευτής μας (...).»

15. Στις 28 Νοεμβρίου 2006, ο Άρειος Πάγος υιοθέτησε τα συμπεράσματα του εφετείου, απέρριψε την αίτηση και καταδίκασε τον προσφεύγοντα στη δικαστική

δαπάνη. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ιδίως ότι η προσβληθείσα απόφαση ήταν επαρκώς αιτιολογημένη και ότι το εφετείο είχε λάβει υπόψη όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, αλλά ότι δεν υποχρεούτο να αναφέρει ρητά στην απόφασή του κάθε μία από τις αθωωτικές αποφάσεις υπέρ του Ν.Π., τις οποίες προσκόμισε ο προσφεύγων, και να αξιολογήσει το περιεχόμενό τους. Επιπλέον, το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν είχε διευκρινίσει τα πραγματικά περιστατικά που θα μπορούσαν να θεμελιώσουν το «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» του. Ως εκ τούτου, το εφετείο δεν υποχρεούτο να απαντήσει στο επιχείρημα αυτό και ορθώς το απέρριψε ως αόριστο (απόφαση αριθ. 1931/2006).

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

16. Το άρθρο 14 του Συντάγματος ορίζει ότι:

«Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.»

17. Τα εφαρμοστέα άρθρα του Ποινικού Κώδικα ορίζουν:

Άρθρο 362

Δυσφήμιση

«Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης.»

Άρθρο 363

Συκοφαντική δυσφήμιση

«Αν στην περίπτωση του άρθρου 362, το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό είναι ψευδές τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών· μαζί με τη φυλάκιση μπορεί να επιβληθεί και χρηματική ποινή (...).»

Άρθρο 367

«1. Δεν αποτελούν άδικη πράξη: α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες (...) γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για την διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον (...).».

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

18. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η ποινική καταδίκη του για δυσφήμιση παραβίασε την ελευθερία έκφρασής του, όπως την προβλέπει το άρθρο 10 της Σύμβασης, το οποίο έχει ως εξής:

«1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υπολείψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

A. Επί του παραδεκτού

19. Η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι ο προσφεύγων δεν εξήντλησε εγκύρωσ τα εθνικά ένδικα μέσα. Αναφερόμενη ειδικότερα στην υπόθεση *Αχμέτ Σαδίκ κατά Ελλάδας*, (απόφαση της 15 Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-V), προβάλλει ότι το άρθρο 35 της Σύμβασης δεν απαιτεί μόνον την προσφυγή ενώπιον των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων, αλλά και την παρουσίαση ενώπιον των ιδίων δικαστηρίων των αιτιάσεων που κανείς σκοπεύει να διατυπώσει στην συνέχεια ενώπιον του Δικαστηρίου. Όμως, στην παρούσα υπόθεση, ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε οποιαδήποτε στιγμή την παραβίαση του δικαιώματός του στην ελευθερία της έκφρασης.

20. Ο προσφεύγων αντικρούει την θέση αυτή.

21. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η βάση του κανόνα της εξάντλησης των ενδίκων μέσων που αναφέρεται στο άρθρο 35 § 1 της Σύμβασης συνίσταται στο ότι, πριν να προσφύγει ενώπιον του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων πρέπει να έχει δώσει στο υπεύθυνο Κράτος την ευχέρεια να θεραπεύσει τις επικαλούμενες παραβιάσεις με εσωτερικά μέσα, χρησιμοποιώντας τα δικαστικά βοηθήματα που προσφέρονται από την εθνική νομοθεσία στο μέτρο που αυτά αποδεικνύονται αποτελεσματικά και επαρκή (βλέπε, μεταξύ άλλων, την απόφαση *Fressoz et Roire κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29183/95, § 37, CEDH 1999-I). Εξάλλου, ο κανόνας της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων πρέπει να εφαρμόζεται «με μία σχετική ευελιξία και χωρίς υπερβολική τυπολατρία». Ταυτόχρονα, απαιτεί όχι μόνον την προσφυγή ενώπιον των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων και την άσκηση ενδίκων μέσων που προορίζονται να ανατρέψουν μία απόφαση που έχει ήδη εκδοθεί, αλλά περιλαμβάνει και την υποχρέωση της έγερσης ενώπιον των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων, τουλάχιστον επί της ουσίας, σύμφωνα με τους τύπους και μέσα στις προθεσμίες που καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο, τις αιτιάσεις που σκοπεύει κανείς να διατυπώσει στην συνέχεια σε διεθνές επίπεδο (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Sejdovic κατά Ιταλίας* [GC], αριθ. 56581/00, § 44, CEDH 2006-...).

22. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η επίδικη διαδικασία αφορούσε την ποινική ευθύνη του προσφεύγοντα ως προς το πλημμέλημα της δυσφήμισης και, a fortiori, στον τρόπο που αυτός άσκησε την ελευθερία έκφρασής του. Από την ίδια την ανάγνωση του φακέλου προκύπτει ότι ο προσφεύγων ανέπτυξε ενώπιον του Αρείου Πάγου μία επιχειρηματολογία βασισμένη στο καθήκον του, ως δημοσιογράφος, να ενημερώνει το κοινό για τις ενέργειες ατόμων που ασχολούνταν με τα κοινά (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Κατράμη κατά Ελλάδας*, αριθ. 19331/05, § 28, 6

Δεκεμβρίου 2007). Διατύπωσε έτσι ένα παράπονο σχετιζόμενο, προφανώς, με την επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Castells κατά Ισπανίας*, 23 Απριλίου 1992, §§ 30-32, série A no. 236).

23. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε, τουλάχιστον εμμέσως, ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων, την ελευθερία έκφρασης. Πρέπει επομένως να απορριφθεί η ένσταση περί μη εξάντλησης που προέβαλε η Κυβέρνηση.

24. Το Δικαστήριο διαπιστώνει εξάλλου ότι η προσφυγή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 § 3 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο σημειώνει εξάλλου ότι αυτή δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

25. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι η καταδίκη του για δυσφήμιση παραβίασε την ελευθερία έκφρασής του. Υποστηρίζει ότι η καταδίκη αυτή πραγματοποιήθηκε κατόπιν μίας κακής ερμηνείας και εφαρμογής του εφαρμοστέου δικαίου από τα επιληφθέντα δικαστήρια, τα οποία αγνόησαν τους ισχυρισμούς του βάσει των οποίων ο Ν.Π., ο οποίος είχε καταγγείλει τον εγκαλούντα για τα ίδια γεγονότα με αυτά που αποτελούν αντικείμενο του επίδικου άρθρου, αθώωθηκε σε τέσσερις περιπτώσεις, για τον λόγο ότι τα καταγγελλόμενα γεγονότα ήταν αληθή. Κατά τον προσφεύγοντα, είναι αδιαμφισβήτητο ότι είχε ενεργήσει μέσα στα πλαίσια των καθηκόντων του ως δημοσιογράφου και με δικαιολογημένο ενδιαφέρον να ενημερώσει το κοινό για τις παράνομες πρακτικές ενός πολιτικού. Υποστηρίζει ότι η ποινική καταδίκη του αποσκοπεί στο να βλάψει την ίδια την ουσία της δημοσιογραφίας, η οποία συνίσταται στην αποκάλυψη της αλήθειας, καθώς και την ελευθερία του τύπου, που αποτελεί μία από τις βάσεις ενός δημοκρατικού καθεστώτος.

26. Κάνοντας μία γενική αναφορά στη νομολογία που σχετίζεται με το άρθρο 10, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων άσκησε το δικαίωμά του στην ελευθερία έκφρασης ξεπερνώντας τα αποδεκτά όρια, κατά τρόπο που προσέβαλε αδιαμφισβήτητα την προσωπικότητα του εν λόγω πολιτικού. Συμφωνεί με τα εθνικά δικαστήρια ότι ο προσφεύγων δεν κατάφερε να αποδείξει το δικαιολογημένο

ενδιαφέρον του να ενημερώσει την κοινή γνώμη και υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά του υπερέβη την απλή δημοσιογραφική ενημέρωση επί των πράξεων του εγκαλούντος, δεδομένου ότι τα σχόλιά του ήταν δηκτικά και καθοριστικής σημασίας για την πολιτική καριέρα του τελευταίου. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι μία διαφορετική μεταχείριση θα οδηγούσε στη συγκέντρωση απεριόριστης εξουσίας στα χέρια των δημοσιογράφων, που θα μπορούσαν έτσι να διαμορφώνουν απόψεις και να σπιλώνουν την υπόληψη προσώπων, χωρίς κανένα όριο ή κύρωση, ακόμα και στην περίπτωση διάδοσης ψευδών γεγονότων. Η Κυβέρνηση καταλήγει ότι, στην προκειμένη περίπτωση, η καταδίκη του προσφεύγοντος ήταν λογική και ανάλογη προς τον διωκόμενο σκοπό.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Γενικές αρχές

27. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο ρόλος του συνίσταται στο να αποφανθεί σε τελευταίο βαθμό επί του ζητήματος αν ένας «περιορισμός» της ελευθερίας της έκφρασης συμβιβάζεται με το άρθρο 10 της Σύμβασης. Προς τον σκοπό αυτό, εξετάζει την επίδικη επέμβαση υπό το φως του συνόλου της υπόθεσης προκειμένου να καθορίσει αν αυτή ήταν «ανάλογη προς τον διωκόμενο νόμιμο σκοπό» και αν οι λόγοι που επικαλέστηκαν οι εθνικές αρχές για να την δικαιολογήσουν φαίνονται «προσήκοντες και επαρκείς». Το Δικαστήριο πρέπει ως εκ τούτου να πειστεί ότι οι εθνικές αρχές εφήρμοσαν κανόνες σύμφωνους προς τις καθιερωθείσες από το άρθρο 10 αρχές, και τούτο, επιπλέον, στηριζόμενο πάνω σε μία αποδεκτή εκτίμηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Steel και Morris κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 68416/01, § 87, CEDH 2005-II).

28. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει εξ αρχής τον εξέχοντα ρόλο, αυτόν του «μαντρόσκυλου», που παίζει ο τύπος μέσα σε μία δημοκρατική κοινωνία (βλέπε, *Bladet Tromsø και Stensaas κατά Νορβηγίας* [GC], αριθ. 21980/93, § 62, CEDH 1999-III). Λόγω αυτής της λειτουργίας του τύπου, η δημοσιογραφική ελευθερία εμπεριέχει και την δυνατότητα να προσφεύγει κανείς σε μία συγκεκριμένη δόση υπερβολής, ακόμη και πρόκλησης (*Gawęda κατά Πολωνίας*, αριθ. 26229/95, § 34, CEDH 2002-II).

29. Προκειμένου περί της φύσεως εκφράσεων ικανών να βλάψουν την υπόληψη ενός ατόμου, το Δικαστήριο διακρίνει κατά παράδοση μεταξύ γεγονότων και αξιολογικών κρίσεων. Ενώ η υπόσταση των πρώτων μπορεί να αποδειχθεί, οι δεύτερες δεν προσφέρονται για επίδειξη της ακρίβειάς τους. Όταν μία δήλωση ερμηνεύεται ως αξιολογική κρίση, η αναλογικότητα της επέμβασης μπορεί να είναι συνάρτηση της ύπαρξης μιας επαρκούς πραγματικής βάσης, διότι, ελλείψει τέτοιας βάσης, μία αξιολογική κρίση μπορεί και αυτή να αποδειχθεί υπερβολική (βλέπε, για παράδειγμα, *Feldek κατά Σλοβακίας*, αριθ. 29032/95, §§ 75-76, CEDH 2001-VIII).

30. Μέσα στο πλαίσιο μιας δίκης για δυσφήμιση ή εξύβριση, το Δικαστήριο οφείλει εξάλλου να ελέγξει αν οι εθνικές αρχές τήρησαν μία δίκαιη ισορροπία μεταξύ, αφενός, της προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία καθιερώνεται από το άρθρο 10, και, αφετέρου, εκείνης του δικαιώματος της υπόληψης των θιγόντων ατόμων, η οποία, ως στοιχείο της ιδιωτικής ζωής, προστατεύεται από το άρθρο 8 της Σύμβασης (*Chaunv και λοιποί κατά Γαλλίας*, αριθ. 64915/01, § 70 *in fine*, CEDH 2004-VI). Αυτή η τελευταία διάταξη μπορεί να απαιτήσει την θέσπιση θετικών μέτρων ικανών να εγγυηθούν τον πραγματικό σεβασμό της ιδιωτικής ζωής μέχρι και τις σχέσεις των ατόμων μεταξύ τους (*Von Hannover κατά Γερμανίας*, αριθ. 59320/00, § 57, CEDH 2004-VI, *Stubbings και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 22 Οκτωβρίου 1996, §§ 61-62, *Recueil* 1996-IV).

31. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά το αντικείμενο των επιδίκων εκφράσεων, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα όρια της αποδεκτής κριτικής ως προς έναν πολιτικό, στον οποίο γίνεται αναφορά με την ιδιότητα αυτή, είναι ευρύτερα από εκείνα έναντι ενός απλού ιδιώτη: αντίθετα με τον δεύτερο, ο πρώτος εκτίθεται αναπόφευκτα και ενσυνείδητα σε έναν προσεκτικό έλεγχο των πράξεων και των χειρονομιών του, τόσο από τους δημοσιογράφους όσο και από το σύνολο των πολιτών. Αυτός πρέπει συνεπώς να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή (*Lingens κατά Αυστρίας*, απόφαση της 8 Ιουλίου 1986, série A no. 103, σελ. 26, § 42). Η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται μόνον στην περίπτωση του πολιτικού, αλλά επεκτείνεται σε οποιοδήποτε πρόσωπο που μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημόσιο πρόσωπο, δηλαδή σε οποιοδήποτε άτομο, το οποίο, με τις πράξεις του (βλέπε, προς τούτο, *Krone Verlag GmbH & Co. KG κατά Αυστρίας*, αριθ. 34315/96, § 37, 26 Φεβρουαρίου 2002, *News Verlags GmbH & Co. KG κατά Αυστρίας*, αριθ. 31457/96, § 54, CEDH 2000-I) ή με την ίδια την θέση του (*Verlagsgruppe News GmbH κατά Αυστρίας (αριθ. 2)*, αριθ. 10520/02, § 36, 14 Δεκεμβρίου 2006), υπάγεται στην δημόσια σφαίρα.

32. Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η φύση και η βαρύτητα των επιβληθεισών ποινών είναι στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν πρόκειται να αξιολογηθεί η αναλογικότητα μιας προσβολής του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης (*Cumrãñă και Mazăre κατά Ρουμανίας* [GC], αριθ. 33348/96, § 111, CEDH 2004-XI). Το Δικαστήριο πρέπει επίσης να επιδεικνύει την μεγαλύτερη προσοχή, όταν τα μέτρα ή οι κυρώσεις που ελήφθησαν από τις εθνικές αρχές είναι ικανά να αποθαρρύνουν τον τύπο από το να συμμετέχει στην συζήτηση ζητημάτων που παρουσιάζουν δικαιολογημένο γενικό ενδιαφέρον (*Jersild κατά Δανίας*, 23 Σεπτεμβρίου 1994, § 35, série A no. 298).

β) Εφαρμογή των προαναφερόμενων αρχών στην προκειμένη υπόθεση

33. Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει εκ των προτέρων ότι οι διάδικοι συμφωνούν ότι οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων αποτελούν επέμβαση στην ελευθερία έκφρασης του προσφεύγοντος. Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι η καταγγελλόμενη επέμβαση «προβλεπόταν από το νόμο», ήτοι το άρθρο 362 του Ποινικού Κώδικα. Τέλος, το επίμαχο περιοριστικό μέτρο επεδίωκε νόμιμο σκοπό ως προς το άρθρο 10 § 2 της Σύμβασης, ήτοι την προστασία της υπόληψης τρίτων, εν προκειμένω εκείνης του Γ.Ε.

34. Οι διάδικοι συγκέντρωσαν την επιχειρηματολογία τους επί της αναγκαιότητας της επίδικης επέμβασης. Το Δικαστήριο θα εγκύψει ως εκ τούτου στο ζήτημα αν η επίδικη επέμβαση ήταν ανάλογη προς τον διωκόμενο σκοπό και αν οι λόγοι που επικαλούνται τα εθνικά δικαστήρια για να την αιτιολογήσουν φαίνονται προσήκοντες και επαρκείς.

35. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, εν προκειμένω, στον προσφεύγοντα επιβλήθηκε ποινή κάθειρξης πέντε μηνών μετατρέψιμη σε πρόστιμο, η οποία αποτελεί ποινική κύρωση, για τη δημοσίευση ενός άρθρου που κατήγγειλε τις φερόμενες ως παράνομες ενέργειες ενός πολιτικού. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι μία ποινή κάθειρξης η οποία επιβάλλεται για αδίκημα το οποίο τελέστηκε στον τομέα του Τύπου, είναι συμβατή με την ελευθερία της δημοσιογραφικής εκφράσεως, την οποία εγγυάται το άρθρο 10 της Συμβάσεως, μόνο υπό εξαιρετικές περιστάσεις, και ειδικότερα όταν έχουν βάνουσα θιγεί άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως, π.χ., στην περίπτωση λόγου ο οποίος προωθεί το μίσος ή τη βία (βλ., *mutatis mutandis*, *Sürek και Özdemir κατά Τουρκίας* [GC], αριθ. 23927/94 και 24277/94, § 63, 8 Ιουλίου

1999). Ωστόσο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι εν προκειμένω, δεν αποδεικνύεται καμία βάνανυση προσβολή άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

36. Ειδικότερα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι καταγγελλόμενες εκφράσεις δεν περιείχαν καμία προσωπική προσβολή και εντάσσονταν στο πλαίσιο μίας διαμάχης μείζονος ενδιαφέροντος για την τοπική κοινωνία της Χίου. Επιπλέον, αντίθετα με τα επιληφθέντα δικαστήρια, που δεν έδωσαν καμία σαφή απάντηση, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει το επιχείρημα που ο προσφεύγων είχε προβάλει ενώπιόν τους, ήτοι την αθώωση σε τέσσερις περιπτώσεις ενός ατόμου που είχε και εκείνο καταγγείλει δημοσίως τον ίδιο πολιτικό για γεγονότα κατ'ουσίαν όμοια και του οποίου η αθώωση είχε στηριχθεί στην αποδεδειγμένη αλήθεια των εν λόγω εκφράσεων. Ως εκ τούτου, αν και δεν είναι αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αξιολογήσει την αλήθεια των επίδικων εκφράσεων, θα πρέπει να διαπιστωθεί ότι αυτές δεν στερούνταν πραγματικής βάσης. Ενόψει των ανωτέρω, ακόμα κι αν οι καταγγελλόμενες εκφράσεις είχαν δίχως αμφιβολία αρνητικές συνέπειες στη δημόσια εικόνα του Γ.Ε., το Δικαστήριο δεν μπορεί ωστόσο να δεχθεί ότι το προφανές ενδιαφέρον για την προστασία της υπόληψης αυτού ήταν αρκετό για να αιτιολογήσει την ποινική καταδίκη του προσφεύγοντος.

37. Επιπλέον, το Δικαστήριο δε λησμονεί ότι η καταδίκη του προσφεύγοντος σε μία ποινή στερητική της ελευθερίας, ακόμα κι αν αυτή ήταν μετατρέψιμη σε πρόστιμο, αποτελεί, μέσα στα πλαίσια του άρθρου 10, μία κύρωση που είναι ικανή να παράγει αποτρεπτικά αποτελέσματα για την άσκηση της ελευθερίας του τύπου (*Urbino Rodrigues κατά Πορτογαλίας*, αριθ. 75088/01, §§ 34-35, 29 Νοεμβρίου 2005). Τούτο ισχύει ακόμα περισσότερο στην προκειμένη περίπτωση όπου τα επιληφθέντα δικαστήρια όχι μόνο δεν αναγνώρισαν στον προσφεύγοντα, δημοσιογράφο και εκδότη, κανένα δικαιολογημένο ενδιαφέρον για τη δημοσίευση του επίδικου άρθρου, αλλά, αντέστρεψαν το βάρος της απόδειξης, γεγονός ακόμα πιο απρόσμενο, κατηγορώντας τον ότι παρέλειψε να αποδείξει ένα τέτοιο ενδιαφέρον.

38. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν υφίστατο εύλογη αναλογικότητα μεταξύ του περιορισμού του δικαιώματος του προσφεύγοντος στην ελευθερία έκφρασης και του διωκόμενου νόμιμου σκοπού.

Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης.

39. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

40. Ο προσφεύγων αξιώνει, προσκομίζοντας δικαιολογητικά, 1.531,54 ευρώ και 215,04 ευρώ αντίστοιχα για τα ποσά που κατέβαλε για να εξαγοράσει την ποινή του και να ρυθμίσει τα δικαστικά έξοδα ενώπιον του Αρείου Πάγου. Αξιώνει επιπλέον 100.000 ευρώ για την ηθική βλάβη που υποστηρίζει ότι υπέστη. Ως προς τούτο, υποστηρίζει ότι η ποινική καταδίκη του τον στιγματίσει για πάντα στον στενό κύκλο της τοπικής κοινωνίας όπου ζει και προσέβαλε την υπόληψή του, καθώς και την αξιοπιστία της εφημερίδας του.

41. Η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει το αίτημα για υλική ζημία και υποστηρίζει ότι μία διαπίστωση της παραβίασης θα συνιστούσε αφ'εαυτής μία επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη.

42. Το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραβίασης του άρθρου 10 και της υποχρέωσης που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα να καταβάλει το πρόστιμο των 1.531,54 ευρώ σε αντικατάσταση την απαγγελθείσας ποινή κάθειρξης και 215,04 ευρώ για τη ρύθμιση των δικαστικών εξόδων ενώπιον του Αρείου Πάγου. Πρέπει επομένως να επιδικασθεί στον προσφεύγοντα ολόκληρο το αιτούμενο ποσό, ήτοι 1.746,58 ευρώ, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

43. Το Δικαστήριο εκτιμά επιπλέον ότι ο προσφεύγων υπέστη μία βέβαιη ηθική βλάβη την οποία δεν επανορθώνει επαρκώς η διαπίστωση της παραβίασης της Σύμβασης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, του επιδικάζει 5.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

44. Ο προσφεύγων ζητεί ομοίως, προσκομίζοντας τιμολόγια, 5.146 ευρώ για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου.

45. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα αιτούμενα ποσά είναι υπερβολικά και ότι το επιδικαστέο ποσό για την αμοιβή του δικηγόρου του προσφεύγοντος για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου δεν μπορεί να υπερβεί τα 1.000 ευρώ.

46. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας, της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδας* [GC], no. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI).

47. Εν προκειμένω, λαμβανομένων υπόψη των προσκομισθέντων δικαιολογητικών και των προαναφερόμενων κριτηρίων, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να επιδικάσει στον προσφεύγοντα 3.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

48. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή.

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης.

3. *Αποφαίνεται*

α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 1.746,58 (χίλια επτακόσια σαράντα έξι ευρώ και πενήντα οκτώ λεπτά) για υλική ζημία και 3.000 (τρεις χιλιάδες ευρώ) για έξοδα και δικαστική δαπάνη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος,

β) ότι, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσαυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

4. Απορρίπτει το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 2 Απριλίου 2009 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου

εγγράφου από τα γαλλικά.

Αθήνα, 29 Απριλίου 2009

Ο μεταφραστής

Αλέξανδρος Πετροτσόπουλος